

***Mommie Dearest* - en studie om mamman i fiktionsfilm och tv**

Äter mammor på restaurang? Kan mamma köra bil? Hur ofta tar en mamma på sig ett förkläde? Är det olika för gamla mammor och unga mammor? Hur betar sig mammor i grupp?

I mitt avhandlingsprojekt vill jag undersöka hur mamman framställts i västerländsk fiktionsfilm och tv-drama under de senaste trettio åren.

Kort sammanfattning av avhandlingsprojektet

Genom arbete med en serie korta filmproduktioner prövar jag konventioner runt mammarollen för att se hur de fungerar praktiskt. Jag kommer att arbeta med ett referensmaterial av filmer ur västerländsk (Hollywood och Europa) mainstream-film och kanon. Min metod är en form av hermeneutik och dekonstruktion. Teoretiska verktyg är bland andra Richard Dyers definition av begreppet pastisch och Teresa de Lauretis idé om dubbel identifikation. Syftet är att få syn på det stereotypa i framställningar av mamman i film och tv. En tes jag driver är att de är två karaktärer som ofta framställs som varandras motsatser och ställs emot varandra. Resultatet presenteras i en textpublikation och en serie filmer för distribution på internet, screeningprogram, festivaler och tv. Målet är att skapa ett verktyg för att utveckla karaktärsframställningar i film och tv.

Bakgrund

Jag är konstnär och arbetar med film och berättande. Utöver min magisterexamen i konst från Konstfack har jag gått en praktisk yrkesutbildning i animation och experimentfilm på Diagonalakademin i Visby samt läst filmvetenskap, teatervetenskap och litteraturvetenskap på Stockholms Universitet. Sedan i december 2012 driver jag tillsammans med filmaren och konstnären Leontine Arvidsson produktionsbolaget Min Mamma Produktion AB där jag också arbetar som producent. Hittills har vi färdigställt fyra kortfilmer och arbetar nu med en kortfilm och en långfilm (mer info på www.minmammaproduktion.se).

Ett av mina arbeten som varit särskilt viktigt för utformningen av avhandlingsprojektet är det konstnärliga utvecklingsprojektet *Kvinnan utan egenskaper* som jag genomförde på Konstfack 2008. Projektet behandlar konventioner i filmberättande med fokus på gestaltningen av kvinnliga karaktärer. Det är en film och en essä. Filmen presenterar några kvinnliga karaktärer lyfta ur berättelsen. Genom att bara fokusera på kvinnan synliggörs hennes (ofta passiva) roll i traditionella filmberättelser. Som förlagor för *Kvinnan i Kvinnan utan egenskaper* använde jag ett urval om ca femtio filmer ur västerländsk kanon. Filmen är genom montage av klassiska attribut, repliker och öden en pastisch på älskade och slitna kvinnoporträtt. Listan av filmreferenser finns med i eftertexterna som ett eko i tomrummet där filmens kvinnokaraktärer befinner sig. I essän *Kvinnan utan egenskaper - stereotypens funktion i filmberättande* publicerad i *INTER: fem konstnärliga utvecklingsprojekt på interdisciplinär grund*, Konstfack, 2009 (se bilaga) beskriver jag i text min metod och arbetsprocess, hur jag gått till väga för att samtidigt - ibland integrerat, ibland parallellt - producera och reflektera i och kring ett filmarbete.

Inför arbetet med *Kvinnan utan egenskaper* läste jag en magisterkurs i filmvetenskap på Stockholms Universitet, "Blickens politik: genus, sexualitet och rörliga bilder" av Anu Koivunen. För examen skrev jag uppsatsen *Pianot som Camp och Counter Cinema* (se bilaga). Den teoretiska grund som mitt avhandlingsprojekt tar avstamp i tillgodogjorde jag mig bland annat genom den här kursen som är en "fördjupad introduktion till film- respektive tevedmediets teoribildning beträffande genus, sexualitet, klass och etnicitet".

Under mitt sista år som student på Konstfack deltog jag tillsammans med fyra andra studenter i kursen *Art and Design Research Methodologies* på Konstfack som hölls av Dr. Rolf Hughes. Kursen var en introduktion till metodik i konstnärlig och praxisdriven forskning. Som ett resultat producerade vi publikationen *Research and Practice (I)* våren 2007 (se bilaga).

Avgränsning, frågeställningar och syfte

Jag har avgränsat mitt ämne på flera sätt. Dels genom urvalet av referensmaterial, att jag tittar på de senaste trettio åren. Dels genom att jag undersöker en karaktär samt genom att filmerna jag producerar kommer att hållas korta och relativt enkla i utförandet.

Referensmaterialet kommer att bestå av fiktionsfilmer och tv-serier producerade under de senaste trettio åren. Jag vill försöka få syn på min egen samtid. Jag har också valt att titta på amerikansk och europeisk film och tv då det är den kulturen jag bäst kan relatera till. Jag vill ta med både film och tv-dramer i min studie då jag uppfattar att drama-tv-serier lika mycket som film (om inte mer) står för den karaktärsdrivna fiktionen idag. För att hitta relevanta referenser och göra ett balanserat och representativt urval kommer jag att ta hjälp av en grupp referenspersoner. För att säkerställa spridningen tänker jag att en av dessa personer skulle kunna vara statistiker.

Vid insamlingen av referensmaterialet arbetar jag med avgränsande frågor: Vilka filmer och tv-dramer innehåller porträtt av mammor? Vilka filmer och tv-dramer innehåller gestaltningar av mammor som kan vara representativa för sin tid och genre? Efter att urvalet är gjort ställs grundläggande analysfrågor: Hur är mammor i film och tv? I vilka rum är de? Vad har de för kostym, smink, rekvisita? Hur beskrivs de med ljus, ljud, foto? Vad får de säga? Vad får de göra? Hur betar de sig? Hur påverkar genre, stil, och format ovan nämnda förhållanden? Vad händer om man isolerar mamman från övriga karaktärer och berättelsen i filmen? Hur ser det ut i en gestaltning? Är hon möjlig att identifiera sig med? Hur fungerar det om jag inte tar omvägen via en manlig blick, ser på mamman ur sonens eller svärsonens perspektiv, utan försöker identifiera mig med henne direkt?

Jag vill publicera mina resultat som en webb-tv-serie. Jag kommer i och med det också att undersöka det fragmentariska sättet att ta del av rörliga bilder som sker via nätet. Så som jag själv tittar, med flera fönster öppna samtidigt, och "zappar" mellan en tv-serie, en film, ett videoklipp som någon rekommenderat på Facebook, ett nyhetsreportage och en föreläsning. Det ena ger det andra i ett cykliskt associations-styrt flöde. Jag är framförallt intresserad av formatet som brukar kallas "klipp". Hur ser dramaturgin i ett "klipp" ut? Presenteras "klipp" som delar som lyfts ur ett större sammanhang eller som självständiga enheter? Vad händer om man arbetar direkt mot "klipp" som ett eget format?

Syftet med avhandlingsprojektet är att synliggöra framställningar av mamman i västerländsk fiktionsfilm och tv-drama. Syftet är också att visa vilka komplexa relationer som aktualiseras i en till synes enkel framställning i rörlig bild, hur mycket vi använder oss av osynliga överenskommelser både när vi producerar och konsumerar rörliga bilder och hur omedveten och omedelbar processen att tolka in dessa osynliga överenskommelser kan vara. Jag vill också undersöka hur konventioner skapas och upprätthålls. En etablerad idé är att konventioner är till för att åstadkomma ett mer effektivt berättande. Min utgångspunkt är att vad som menas med effektivt berättande inte är politiskt neutralt.

Vision

Målet med min studie är att skapa ett verktyg för analys och utveckling av kvinnliga karaktärer i film och tv. Jag vill att mina forskningsresultat skall gå att använda i utbildning och debatt för att förenkla diskussionen om och medvetandegöra problematiken runt framställningen av kvinnor i film och tv. Genom att titta på mamman vill jag göra det möjligt att även få syn på andra kvinnokaraktärer.

Jag skulle vilja påbörja uppbyggnaden av en databas för att kunna ta fram statistik över hur kvinnor framställs i film och tv. Variabler i databasen skulle kunna vara: Tar mamman på sig ett förkläde? Är hon bra på att köra bil? Det här arbetet är inte något som kommer att rymmas inom ramen för mitt avhandlingsprojekt. Men jag kan initiera ett sådant insamlade genom att systematiskt spara de referenser jag hittar som innehåller gestaltningar av mammor.

Vi behöver verktyg som är användarvänliga som A-märkningen men som berättar mer om hur kvinnor gestaltas. A-märkningen är ett ganska trubbigt verktyg som satt ribban lågt. Det är bra att den finns och används för den har hjälpt till att skapa debatt. Men jag önskar att vi kunde utveckla fler och vassare alternativ.

Metod

För att se vilka konventioner som finns i förhållande till mamman gör jag till att börja med en kartläggning och bygger upp ett referensarkiv av de tydligaste och oftast förekommande konventionerna. Urvalet kommer att ske i samarbete med en referensgrupp som bidrar till att balansera materialet och sprida det över tid, land och genre.

I arbetet med *Kvinnan utan egenskaper* hade jag ett ganska stort referensmaterial. För att kunna orientera mig i det uppfann ett sätt att göra visuella anteckningar av filmerna i ett slags komprimerade narrativ. En långfilm klipptes ner till mindre än tio minuter. I de filmer som hade en klassisk dramaturgi upptäckte jag att det ofta var möjligt att behålla berättelsen trots att en stor del av filmen togs bort. Det här sättet att göra visuella anteckningar av mitt referensmaterial kommer jag att återanvända i avhandlingsprojektet.

För att kategorisera olika konventioner använder jag filmanalys med utgångspunkt i queer och feministisk filmteori. Jag kommer framför allt att använda mig av Richard Dyers definition av begreppet pastisch och Teresa de Lauretis teori om dubbel identifikation. Pastisch är enligt Dyer en initierad estetisk imitation som är öppen, medvetet refererande och värderande. Dubbel identifikation enligt de Lauretis är hur kvinnor lärt sig att identifiera sig med karaktärerna i en film med en manligt kodad blick. Som jag nämnt tidigare hur vi ser mamman ur sonens eller svärsonens perspektiv.

Min metod är kvalitativ och en form av praktisk hermeneutik och dekonstruktion. Jag samlar ett material, analyserar det, kategoriserar det, rekonstruerar det och skapar ett nytt material. Resultatet blir något som (med Dyers definition av begreppet) kan kallas pastisch. Jag kommer att arbeta med en serie korta filmproduktioner på mellan en och fem minuter som publiceras på internet.

Jag kommer också att använda medarbetares kunskaper om olika sorters konventioner specifika för deras respektive yrkesområde. Till exempel att kostymör bidrar med specialkunskaper inom kostymområdet vad gäller hur mammor är klädda i film och tv. Och fotografen är med och hittar referenser för fotot. Kunskapen som medarbetarna har samlas in genom praktiskt arbete i produktionerna och genom separata möten där jag intervjuar alla medarbetare enskilt utifrån avhandlingsprojektets frågeställningar.

Annan forskning på området

Anna Linder och Ingrid Ryberg driver med finansiering från Vetenskapsrådet forskningsprojektet *Queera rörliga bilder* vid Akademin Valand i Göteborg. De undersöker den queera och feministiska rörliga bilden och studerar dess alternativa visningsverksamhet och spridning. Projektet ska bidra till att tillgängliggöra filmerna genom curatorisk praktik. Projektets teoretiska utgångspunkt ligger nära min. De arbetar också i relation till kanon och ifrågasätter möjligheten till en neutral historieskrivning. Jag följer med stort intresse deras arbete.

Maja Gunn är doktorand i konstnärlig forskning inom textil och mode på Högskolan i Borås. Hennes avhandlingsprojekt undersöker hur kläder och mode påverkar ideal, könsroller och begär. I publika delprojekt testar hon teoretiskt och praktiskt hur kläder påverkar normer om manligt och kvinnligt. Maja Gunn var kostymdesigner på *Untitled* och *Kvinnan utan egenskaper*. Vi har en givande dialog och jag tar med intresse del av hennes forskningsresultat.

Curatorn Susan Brights avhandlingsprojekt *Motherlode: New ways of Seeing Postfeminist Representations of Motherhood* på Goldsmiths College i London undersöker bilden av moderskapet inom fotokonsten samt mediabilden av kända kvinnor som är mammor, ur ett postfeministiskt perspektiv. Hennes arbete är relevant för min forskning för sitt fokus på samtida bilder av mammor och moderskap inom ett besläktat medium.

Relation till profilområden

Mitt projekt relaterar till profilområdena Teknik/material/gestaltning och Koncept och komposition.

Relationen till området Teknik/material/gestaltning finns genom att jag arbetar i ett specifikt medium med dess kanon och konventioner. En del av de konventioner jag kommer att stöta på har uppstått på grund av mediets tekniska förutsättningar. Det finns starka idéer och stor konsensus om vad som är god teknisk kvalitet inom film och tv. Jag kommer att arbeta mot webb-publicering och testa även konventioner som rör begreppet sändningskvalitet och den hierarki som finns i relation till tekniskt utförande. Jag kommer också att arbeta i produktionen för att synliggöra hierarkier och konventioner i arbetsfördelningen. Vid inspelningen av *Kvinnan utan egenskaper* valde jag till exempel att låta sminket styra inspelningsschemat istället för fotot. Det påverkade stämningen och rollerna i teamet. Eftersom sminket styrde schemat fick det större fokus och blev något vi pratade om. Alla blev medvetna om tiden det tar att göra en Marilyn-make (två timmar) eller ett Nicole Kidman-hår (två och en halv timme) och sminkörens arbete fick mer plats än vanligt.

Mitt projekt relaterar också till profilområdet Koncept och komposition. Konventioner kan ses som vedertagna begrepp och praktiker. Mitt sätt att studera dem och använda dem i nya produktioner är ett sätt att omförhandla dem. Och pastisch enligt Richard Dyers definition kan sägas vara en form av iscensättning som kritisk akt. I mitt projekt möts också olika konstområden och gestaltningstraditioner eftersom jag är utbildad konstnär men arbetar med film som medium och material. Mitt förhållningssätt till rörliga bilder är format av och etablerat i ett konstsammanhang, samtidigt är mitt material och resultatet av mitt arbete film. Genom visningsformatet webb-tv-serie arbetar jag med frågeställningar kring fragmentarisering och min metod är en form av dekonstruktion. I analysen av mitt referensmaterial utför jag en tolkningsprocess i förhållande till genus och norm.

Varför jag söker en forskarutbildning

Konstutövande är ett intellektuellt arbete och ett sätt att vara i världen som kan förändra den. Rörliga bilder, som är både mitt medium och mitt material, intresserar mig särskilt som identitetskapande bilder, som speglar, modeller, förebilder och motbilder, som byggstenar i en subjektiveringsprocess. Hur de ser ut är politiskt.

Jag vill med mitt konstnärskap som verkstad fördjupa mig i frågorna om hur rörliga bilder skapar oss. Jag har också ett brett intresse för rörliga bilder. Och jag tar del av dem utifrån många perspektiv: som kvinna, mamma, konstnär, regissör, skådespelare, animatör, modellmakare, filmvetare och producent. Jag har olika sorters kunskaper genom mina olika roller. Jag har också ett brett nätverk av yrkesverksamma personer inom konst och film, från praktiskt till teoretiskt och olika integrerade förhållningssätt och i och med det tillgång till många olika sammanhang där rörliga bilder skapas, visas och diskuteras.

Som forskande konstnär får jag vara verksam i ett dokumenterat reflekterande sammanhang och kan arbeta för att tillgängliggöra konstnärers erfarenhet och kunskap. Mycket i den konstnärliga processen är komplext och krävande att förmedla. Genom forskning och konkreta forskningsresultat kan vi göra det lättare att nå ut med kunskapen som förvärvas och förvaltas i konstnärliga processer. Det skulle glädja mig mycket att få delta i det arbetet.

Preliminär tidsplan och budgetkalkyl

Min preliminära tidplan är grovt indelad i terminer: Arbeta med referensarkiv termin ett. Analys och planering av produktioner termin två. Genomförande av produktioner termin tre och fyra. Analys av genomförda produktioner termin fem. Planering av nya produktioner samt publicering av genomförda produktioner termin sex. Publicering av nya genomförda produktioner termin sju. Sammanställning av text och rörligt bildmaterial till avhandling termin åtta. Skrivandet sker parallellt under hela tiden.

Budget beror på i vilken mån jag kan använda befintliga resurser i form av utrustning, lokaler och medarbetare. Formatet är en till fem minuter och utförandet ska hållas så enkelt som möjligt men med tillräcklig finish för att kunna likna gestaltningar i referensmaterialet. *Kvinnan utan egenskaper* hade en budget på 250 tkr och bestod av femton scener. Baserat på det skulle varje film kosta mellan tio och tjugotusen eller mindre om jag kan låna utrustning och lokal.

Urval av preliminära källor för teoretiska referenser

Teresa de Lauretis, *Figures of Resistance: Essays in Feminist Theory*, Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 2007

Richard Dyer, *Pastiche*, London: Routledge, 2007

Sian Lincoln & Yannis Tzioumakis (eds.), *The Time of Our Lives: Dirty Dancing and Popular Culture*, Detroit: Wayne State University Press, 2013

"Between Renoir and Hitchcock: The Paradox of Truffaut's Women", Vincendeau, G. 2013, *A Companion to François Truffaut*, Andrew, D. & Gillain, A. (eds.).

"Hollywood Fatherhood: Paternal Postfeminism in Contemporary Popular Cinema", Hamad, H., *Postfeminism and Contemporary Hollywood Cinema*. Gwynne, J. & Muller, N. (eds.) New York: Palgrave Macmillan, 2013

Claude M Steele, *Whistling Vivaldi: and Other Clues to How Stereotypes Affect Us*, New York, London; W.W. Norton & Company, 2010

Motherhood Initiative for Research and Community Involvement,

<http://www.motherhoodinitiative.org/> anordnar bland annat forskningskonferenser om moderskap

Girl with Pen - about bridging feminist research and popular reality,

<http://thesocietypages.org/girlwpen/> presenterar feministisk forskning i en populär kontext

<http://susanbright.net/> och <http://photoparley.wordpress.com/2012/05/18/susan-bright-on-mothers/> Susan Bright om sin forskning vid Goldsmiths College